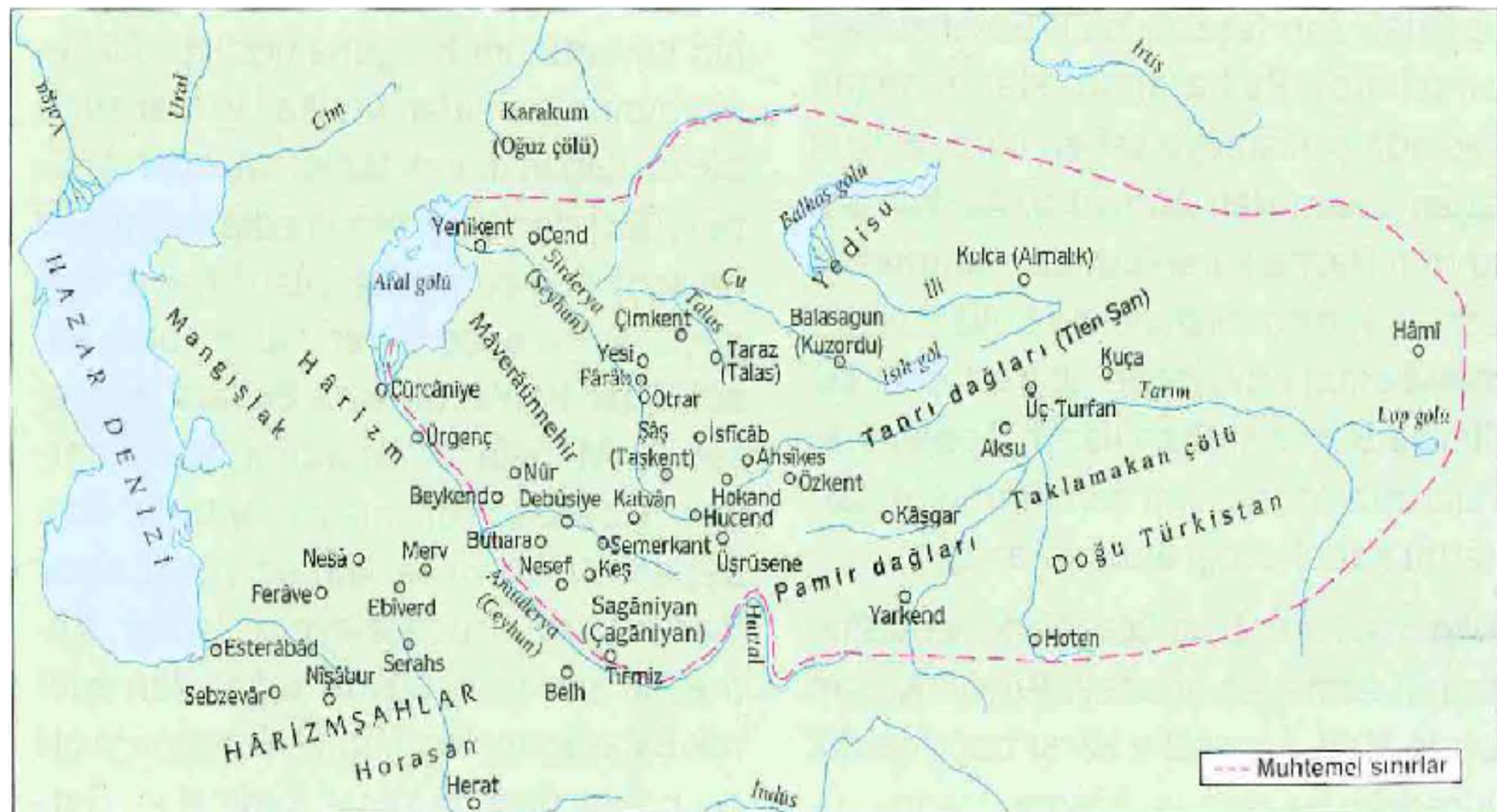

KARAHANLILAR

Maveraünnehir ve Doğu Türkistan'da
hüküm süren Türk- İslam hanedanı
(840-1212).

- Önceleri Türkistan ve Uygur hanları adıyla bilinmekteydiler.
- Hanedanın mensupları kara han, kara hakan, arslan kara hakan, buğra kara hakan gibi unvanlarında "yükseklik ve yücelik" anlamına gelen kara kelimesini kullandıkları için bu isim verilmiştir.

- Karahanlılar İslam tarihi kaynaklarında;
- Hakaniyye (Hakanlılar). Haniyye, Al-i Hakan, Hakaniyan, Mülükü'l-Hakaniyye.
- Mülükü'l-Haniyye, Evladü'l-Haniyye, Mülükü'l-Haniyye el-Etrak, Al-i Efrasyab et-Türki,
- Beytü'l-Haniyye, Müluk ve Selatin-i Efrasyabi şeklinde anılmaktadır.

- Karahanlılar'ın kökeni konusunda: 1 - Uygur faraziyesi, 2- Türkmen faraziyesi, 3- Yağma faraziyesi, 4- Karluk faraziyesi, 5- Karluk-Yağma faraziyesi, 6- Çiğil faraziyesi, 7- T'u-chue (Tukyu-Göktürk) faraziyesi olmak üzere yedi faraziye ileri sürülmektedir.

- *Omeljan Pritsak'a göre* Karahanlılar Karluklar tarafından kurulmuştur.
- Karluklar, 840 yılına kadar Uygurlar'ı metbu tanımışlar,
- Uygur Devleti, Kırgızlar tarafından yıkılınca Karluk yabgusu kendisini Göktürk Kağanlığı'nın kanuni halefi ilan ederek, Karahan unvanını almıştır.
- Karahanlılar Devleti için Balasagun merkez olarak seçilmiş ve devlet Altay sistemine göre;
- Doğu ve Batı Karahanlılar şeklinde ikiye ayrılmıştır.

- Dođudaki büyük kağan Balasagun'a yerleşmiş ve Arslan Hakan unvanını almıştır.
- Batıdaki toprakları idare eden Buğra Han büyük kağana tabi olmak şartıyla önce Talas'ı başşehir olarak seçmiştir.

- *Reşat Genç'e göre*
- Karahanlılar'ın kurucusu Karluklar değil Yağmalardır.
- 840'ta Ötüken'deki Uygur Devleti'nin yıkılmasının ardından, Yağmalar Kaşgar'a gelmiş ve bazı yerleri Karluklar'dan alarak bölgeye hakim olmuşlardır.

- Karahanlı hanedanının ilk kağanı Bilge Kül Kadir Han (Bilge Anucur, Bilge N.Çor) dır.
- Onun büyük oğlu Arslan Han Bezir, büyük kağan sıfatıyla Balasagun'da,
- Diğer oğlu Oğulçak, yardımcı kağan sıfatıyla Talas'ta ve Kaşgar'da hüküm sürmüştür.

- Oğulçak kendisine sığınan bir Samani şehzadesini kabul etti.
- Bu Müslüman şehzadeyle ve Nişaburlu Ebü'l-Hasan Muhammed b. Süfyan el-Kelemati gibi alimler ile karşılaşan Oğulçak'ın yeğeni *Karahakan Satuk b. Bezir* müslüman oldu. (920 veya 945).

- Satuk, Müslüman olduktan sonra Abdülkerim adını aldı.
- Amcası Oğulçak ile mücadele ederek başarı kazandı.
- Karahanlılar'ın batıdaki topraklarında İslamiyet'in yayılmasına çalıştı.
- Satuk Buğra Han Müslüman olmayan Türklerle uzun süre mücadele ederek Balasagun'u onların elinden aldı. 955'de vefat etti.

- Buğra Han'dan sonra Musa Baytaş başa geçti.
- Musa'nın ardından da kardeşi Arslan Han Baytaş Süleyman geçti.
- Süleyman Doğu Karahanlı Hükümdan Arslan Han'ı mağlup ederek hanedanın bu koluna son verdi.
- Ebü'l-Hasan Ali Arslan Han, İslamiyet'in yayılması için büyük gayret gösterdi ve (Ocak 998) vefat etti.

- Ebü'l-Hasan Ali'nin kardeşi Harun Buğra Han Samani emirlerinin de yardımıyla 990'da İsficab'ı zaptetti.
- 992 başlarında Semerkant'ı aldıktan sonra Samani başşehri Buhara'yı ele geçirdi.
- Ebü'l-Hasan Ali Arslan Han'ın ölümü üzerine (998) oğlu Ebu Nasr Ahmed büyük kağan sıfatıyla tahta geçti.
- Karahanlılar, bu tarihten itibaren Ali ve Hasan kolu olmak üzere iki kol halinde varlıklarını sürdürdüler.

- İlig Han Nasr, Abbasi Halifesi Kadir-Billah'ı metbu tanıyan ilk Karahanlı olarak bilinir.
- İlig Han Nasr, (996) Samani topraklarına yürüdü ve Katvan'a kadar ele geçirdi.
- 997'de Buhara üzerine yürüyen, ancak başarılı olamayan İlig Han Nasr, iki yıl sonra Samani başşehri Buhara'yı zapt etti (389/999).

- ***Doğu Karahanlılar***

- Doğu Karahanlılar'ın ilk hükümdan Yusuf Kadir Han'ın oğlu Şerefüddeve *Arslan Han Süleyman* (1032-1056) yılları arasında hüküm sürdü. Onun zamanında Müslüman olmayan Türklerle mücadele edildi.
- Sultan Melikşah (1089) Maveräünnehir'i zaptedip Özkent'e gelince Tamgaç Buğra Han ona tabiiyet arz etti.

- Tamgaç Buğra Han'ın yerine geçen oğlu Ahmed, Halife Müstazhir-Billah'a elçi gönderip berat istedi.
- Ahmed, muhtemelen (1141) yılında öldü.
- Onun halefi, Balasagun'da hüküm süren II. İbrahim b. Ahmed olup Karahıtaylar'ı yardıma çağırdı.
- Karahıtaylar'dan Gürhan yardım bahanesiyle, Balasagun'u ele geçirdi.

- ***Batı Karahanlılar***

- Aynüddevle Muhammed b. Nasr, Batı Karahanlılar'ın büyük kağanı olduktan sonra da Özkent'te oturdu.
- Yardımcı kağanı olan kardeşi Tamgaç Han İbrahim ise Semerkant'ta oturup Maveräünnehir'i idare etti.
- Aynüddevle (1052) vefat edince kardeşi Böri Tegin İbrahim, (Tamgaç Buğra Karahan unvanıyla) büyük kağan oldu ve Semerkant'ta oturdu.

- Büyük Tamgaç Han olarak bilinen İbrahim b. Nasr (1052-1068)
- Buhara ve Semerkant merkez olmak üzere birçok şehirde hayır müesseseleri kuran Tamgaç Han İbrahim Semerkant'ta medrese ve hastahane yaptırmıştır.
- Tamgaç Han İbrahim, hanedanın Doğu Karahanlılar'ın içindeki anlaşmazlıklardan istifade ederek onların topraklarına girdi. 451 (1059)

- Tamgaç Han felç olunca yerine oğlu Şemsülmülk II.Nasr b. İbrahim geçti (1068-1079)
- Selçuklular'la doğrudan savaşa giren II. Nasr. Alparslan'ın Maverâünnehir seferinde ölümü üzerine Tirmiz'i aldı (1072).
- Ardından Belh üzerine yürüyüp burayı da zaptetti.

- Batı Karahanlılar, Selçuklular'a tabi kılındığı gibi Doğu Karahanlılar da onları metbu tanıdı (1089).
- Horasan'ı ele geçirmek için harekete geçen Sencer'in kumandanlarından Müeyyed Ayaba, 558'de (1163) II. Mahmud ile oğlu Muhammed'i esir alıp gözlerine mil çekti.
- Ertesi yıl ikisi de hapishanede ölünce Batı Karahanlılar sona ermiş oldu (559/1164).
- Bundan sonra iktidar Ali Tegin ailesinin eline geçti.

- IV. İbrahim 601'de (1204) öldü, yerine oğlu 1. Osman büyük kağan sıfatıyla tahta çıktı.
- Osman önce Karahıtaylar'a tabi iken daha sonra Karahıtaylar'a karşı Harizmşah Muhammed b. Tekiş ile iş birliği yaptı ve (1207-1208) Buhara'yı zaptetti.
- Osman'ın, Semerkant'ta çıkan isyanda Harizmliler'i kılıçtan geçirmesine öfkelenen Harizmşah Muhammed Semerkant'ı ele geçirip katliam emrini verdi.
- Semerkant Harizmşah Muhammed'in başşehri oldu. Böylece Karahanlılar tarihe karışmış oldu (608/ 1212)